

Revista periòdica
N. 64 • Tardor de 2015

www.entrepobles.org

entrepobles

cooperació poble a poble

Fugint de la violència

**Canvi climàtic i moratòria petrolera
Els nostres cossos, les nostres vides**

DRETS HUMANS

Fugint de la violència

Jordi Armadans – director de FundiPau (Fundació per la Pau)

S U M A R I

Fugint de la violència	2
Moratòria petrolera i canvi climàtic: les alternatives una altra vegada atacades	5
«Els nostres cossos, les nostres vides». Una mirada feminista en el debat pel dret a la salut integral	8
Entrevista amb Sandra Castañeda	10
Cooperació solidària a Perú	12
Projecte Nuestra América i l'Escola de Formació Política	16
Reflexions d'un jove cubà a terres zapatistes	17
«Canviar la societat transformant l'espai»	19

EDITA

Entrepobles

Associació declarada
d'utilitat pública UP-78093-SD

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ
Fundació Tam-Tam

DIPOÏT LEGAL
B-21094-89

Entrepobles no s'identifica
necessàriament
amb les opinions
expressades en aquest
butlletí

Foto de coberta:

Residents del campament palestí
assetjat de Yarmouk, fent cua
per rebre els subministraments
d'aliments a Damasc, Síria
UNRWA

Entre la primavera i l'estiu d'enguany, assistirem a una autèntica tragèdia humanitària a la Mediterrània. Desenes de milers de persones que fugien de la violència intentaven creuar el mar –sovint en condicions ben penoses i perilloses– cap a Europa per poder encaminar la seva vida amb més seguretat.

Cal recordar que, abans de l'estiu, les notícies d'ofegats al Mediterrani no van generar excessius escarafalls a la societat, als mitjans de comunicació o a les institucions. Ans al contrari: quan a Europa es discutia sobre el possible nombre de refugiats a acollir, haguèrem d'aguantar un regateig repugnant dels líders europeus que consistia en aconseguir el menor compromís possible. Certament, l'extrema dreta xenòfoba va fer l'agost amb el tema, de tota manera polítics com Cameron, Rajoy o la mateixa Merkel inicialment també van adoptar una actitud freda i distant.

Però, enmig de tot plegat, va aparèixer una foto. L'Aylan, un nen kurd-sirià es va trobar mort a la costa turca. La seva foto va córrer i, en poques hores, va esdevenir una icona mundial de la tragèdia. I va provocar un canvi en la mirada del drama dels refugiats. Del passotisme, de la indiferència i, fins i tot del cinisme, es va passar a una expressió pública de solidaritat.

Arreu d'Europa molta gent va mostrar la seva indignació i va reclamar una reacció. Ajuntaments, com el de Barcelona, van fer un pas endavant, reivindicant el paper d'acollida. La cosa s'escampà. Finalment, bona part dels líders europeus acabaren fent-se fotos i fent declaracions en el sentit que calia adoptar una actitud humanitària amb els refugiats.

Però al cap de poc, ja ens havíem oblidat de l'Aylan. I les polítiques oficials continuaren ignorant una realitat, evitant coordinar-se i procurant no implicar-se excessivament. I, més enllà d'això: l'onada de refugiats no es pot reduir a un cas emblemàtic d'un nen. Són milions, de totes les edats, de molts llocs, de maneres de fer i de viure ben diferents.

I no són una cosa puntual. Any rere any creix el nombre de refugiats que vol arribar a Europa. I si no canvia la realitat que els empeny a marxar de casa, la tendència creixent continuarà.

Fugir de la violència per protegir la vida

Si les persones refugiades i desplaçades que hi ha al món constituïssin un estat, serien

el 24è estat més gran del món. Una simple dada que ens situa, de cop, davant d'un problema de primera magnitud.

Les persones naixem en un lloc determinat i per circumstàncies personals, familiars o laborals podem anar a viure a una altra banda. Però en general ens quedarem al lloc de naixement o al lloc que, per aquestes circumstàncies, hem acabat escollint com a nova casa nostra.

Sovint, la pobresa, la fam i la falta d'expectatives materials, provoquen que molta gent acabi marxant del seu país. Són les migracions que coneixem.

De vegades, però, el fet de marxar no és per canviar de vida sinó per preservar-la. Viure sota les bombes o les matances, les vulneracions sistemàtiques dels drets humans o la persecució per ser d'una ètnia, una confessió religiosa o una opció sexual determinada, és malviure. I molta gent fuig, amb l'esperança de trobar un nou entorn. Són els desplaçats (els que deixen casa seva però es reassenen dins de la mateixa frontera de l'Estat) i els refugiats (els que fugen de casa per mirar de ser acollits en un altre Estat).

Si algú es pensava que això dels desplaçats era una cosa del passat, res més lluny de la realitat: el nombre de persones que es veuen forçades a marxar, ha arribat al seu nivell màxim des que se'n tenen dades precises. Segons l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (UNCHR en anglès, ACNUR en català) el 2014 es registrà una xifra rècord: 59,5 milions de persones desplaçades i refugiades. Vuit milions més que el 2013, 22 milions més que les xifres de 10 anys abans. D'aquests 59,5 milions, quasi 40 són desplaçats interns i quasi 20 són refugiats.

I malgrat que el dret d'asil és un dret humà bàsic i fonamental, recollit en la Declaració Universal dels Drets Humans ('en cas de persecució tota persona té dret a gaudir d'asil polític en qualsevol país'), hem vist com la majoria d'estats europeus han

buscat la manera d'evitar comprometre's i no atendre els centenars de milers de persones que cercaven asil a Europa.

Però per valorar el galdós paper europeu, hem de girar la mirada enrere: el primer instrument jurídic internacional específicament dedicat als refugiats fou la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats de 1951 que, precisament, fou pensada per regular els fluxes poblacionals forçats ocorreguts durant la Segona Guerra Mundial.

Si el món es va «inventar» la protecció dels refugiats pel patiment viscut per milions d'europeus, ara, Europa, el limita, el regateja i el restringeix. Tota una derrota moral europea absoluta.

En només quatre anys, Síria ha esdevingut un país trencat i dessagnat. Tres anelles de conflictivitat, realimentades i superposades, han arrassat ciutats senceres. En un primer moment, al caliu de la primavera àrab, desenes de milers de joves van sortir pacíficament al carrer per protestar contra el règim i reclamar més accés, justícia i llibertats. La reacció governamental va ser brutalment repressiva i violenta. Una part de l'oposició es va armar i l'espiral de violència va continuar incrementant-se.

En aquest punt, les potències regionals amb interessos al país s'activaren: Iran, donà suport logístic i militar al règim, i Aràbia Saudita i altres monarquies petroleres mira-

Hem vist com la majoria d'estats europeus han buscat la manera d'evitar comprometre's i no atendre els centenars de milers de persones que cercaven asil a Europa

Sens dubte, cal que els governs es comprometin i practiquin els principis humanitaris més fonamentals. Que reaccionin davant d'aquesta tragèdia. Però el millor humanitarisme, i el més efectiu, no és el que posa la tireta, sinó el que es pregunta el perquè de la ferida i mira d'evitar-la.

L'increment brutal dels refugiats es deu, en bona part, a un nou rebrot dels conflictes armats. Després de molts anys en què el nivell de conflictivitat anava a la baixa, els darrers anys ha tornat a pujar. I no només pel nombre de conflictes, sinó per l'impacte profund en nombre de ferits, morts i desplaçats que alguns d'aquests conflictes recents, han provocat.

Com el cas de Síria, per exemple, el principal país del món pel que fa a generació de refugiats.

ren de reforçar els seus aliats –amb armes i suport econòmic– a fi d'apuntalar-los per tal que fossin ben posicionats en cas que el règim caigués. Entre alguns d'aquests actors armats promocionats, o que s'espavilaren enmig del caos, feu acte de presència el gihadisme.

Finalment, l'anella internacional: Rússia, per lligams tradicionals amb el règim i per gestió d'interessos geoestratègics i econòmics, dona suport explícit al règim. D'altra banda, els Estats Units, França i Gran Bretanya, amb diferents nivells d'implicació i decisió, reforcen l'oposició armada i pensen en tenir un aliat de futur.

El caos a la regió ha fet la resta: retroalimentant i complicant més la situació del conflicte sirí. L'Iraq post-ocupació, amb tot el reguitzell d'atrocitats comeses per les

*Però l'autèntica
política
humanitària
és fomentar la
pau, afavorir
la resolució
dels conflictes,
promoure la
garantia dels
drets humans
econòmics
i socials*

forces d'ocupació, els greuges per les tensions i les venjances comunitàries mal resoltes i la lògica de la cultura de la violència, veié com l'Estat Islàmic, la cara més extremista del gihadisme, campava a plaer.

Durant aquests quatre anys, aquestes tres anelles han reforçat la lògica militar i han adobat tota mena de 'solucions' armades (enviament d'armes, de més combatents, capacitat militar, bombardejos, etc.). Uns escassíssims intents de negociació política, sense una autèntica pressió i implicació de la comunitat internacional, feren fracassar estrepitosament les opcions de pau.

Resultat, el principal drama humanitari del Segle XXI: en un país de 20.000.000 de persones, més de 300.000 morts i més de 10.000.000 de sirians desplaçats i refugiats. La major part d'aquests darrers, per cert, acollits per països amb situacions econòmiques i socials molt més complexes i difícils que les d'Europa.

És clar: com més s'eternitzen els conflictes i els seus impactes, pitjor: part de la gent que ha marxat a Europa, no ha fugit de Síria, sinó que fuig dels camps de refugiats, en veure que el conflicte s'eternitza i que la falta d'expectatives són el pa de cada dia.

Afganistan, Somàlia, la República Democràtica del Congo, la República Centrafricana, Sudan... Són altres llocs del

planeta que expulsen desenes de milers de persones.

Ho sabem: deixar podrir els conflictes, participar irresponsablement en el suport a règims criminals o oposicions criminals (i fer-ho per interessos immediatistes sense valorar l'impacte que això té sobre la població), assortir d'armes zones conflictives i explosives, generar ressentiments a base de vulneracions de drets humans, tenir un sistema econòmic on la criminalitat (d'empreses, actors, grups terroristes, estats autoritaris, etc.) té porta d'entrada. Tot això són elements que fan un món més insegur, més injust, més explosiu. Que generen i ajuden a perpetuar conflictes armats, morts, destrucció i, és clar, refugiats i desplaçats.

Davant l'allau de refugiats, cal una política humanitària de xoc i acollida. Però l'autèntica política humanitària és fomentar la pau, afavorir la resolució dels conflictes, promoure la garantia dels drets humans (tots, els civils i polítics i també els econòmics i socials), exercitar la democràcia i consolidar instruments i mecanismes de governabilitat regional i global més democràtica i justa.

Mentre permetem o, directament fomentem, la injustícia, la barbàrie i la violència, l'onada de refugiats serà una, entre moltes altres, de les conseqüències que haurem d'administrar. ■

Principals estats d'origen de les persones refugiades 2014	
1. Síria	3.880.000
2. Afganistan	2.590.000
3. Somàlia	1.110.000
4. Sudan	666.000
5. Sudan del Sud	616.000
6. República Democràtica del Congo	516.000
7. Birmània	479.000
8. República Centrafricana	412.000
9. Iraq	369.000
10. Eritrea	363.000

Font: UNCHR-ACNUR

Estats que més persones refugiades acullen el 2014	
1. Turquia	1.590.000
2. Paquistan	1.510.000
3. Líban	1.150.000
4. Iran	982.000
5. Etiòpia	659.000
6. Jordània	654.000
7. Kènia	551.000
8. Txad	452.000
9. Ucraïna	385.000
10. Xina	301.000

Font: UNCHR-ACNUR

CANVI CLIMÀTIC

Moratòria petroliera i canvi climàtic: les alternatives una altra vegada atacades

Eduardo Gudynas – Centre Llatinoamericà d'Ecologia Social (CLAES), Montevideo

Quasi tots els dipòsits de petroli i gas natural s'han de quedar on són, sota terra, sense extreure'ls.

Aquest missatge, d'una moratòria global sobre el 80% dels hidrocarburs, és el que van presentar centenars de personalitats internacionals, començant pel Nobel argentí, Adolfo Perez Esquivel.¹ A molta gent els semblarà una mesura extrema, però la seva fonamentació és indiscutible: cal reduir dràsticament la crema de combustibles fòssils per evitar un agreujament del canvi climàtic global. No té cap sentit extreure aquest petroli, perquè no es pot cremar si volem anar més enllà de les temperatures globals compatibles amb les nostres vides.

Encara que aquesta crida a una moratòria petroliera rebé el suport de molts llatinoamericans, també és cert que és una mesura rebutjada de ple pels govern llatinoamericans, tant conservadors com progressistes. Per exemple, al Perú, Ollanta Humala busca expandir l'explotació d'hidrocarburs a les zones amazòniques, i per això s'aprovà l'anomenat «paquet ambiental» i es limitaren els mecanismes de consulta ciutadana. Mentrestant, a l'Equador, el govern de Correa avança els seus plans d'explotació petroliera a la regió de Yasuní, en ple cor amazònic, desoïnt les advertències ecològiques i les reclamacions ciutadanes.

Davant la caiguda de preus dels hidrocarburs, la reacció de quasi tots els governs ha estat accentuar encara més l'exploració i l'extracció amb la il·lusió que un augment del nombre de barrils exportats permetria recuperar part dels ingressos per exportacions. Però aquestes sendes són perilloses, a escala planetària, per l'agreujament del canvi climàtic, com a escala nacional, ja que l'explotació petroliera causa un dany irreparable a la biodiversitat i a la qualitat de vida de les comunitats locals.

Són exactament aquest tipus de qüestions les que es discuteixen amb intensitat crei-

xent davant la cimera sobre el canvi climàtic que se celebrarà a París el pròxim mes de desembre. Els governs hauran d'aprovar mesures enèrgiques si es vol superar seriosament aquesta amenaça planetària. Tanmateix, els defensors de l'extractivisme refusen quasi totes les solucions concretes, com ara les moratòries petrolieres.

A Sud-amèrica, des dels governs conservadors es respon que això són exageracions esquerranes que impedeixen el progrés nacional (com es pot sentir per exemple a Lima), mentre hi ha progressistes que denuncien que protegir el patrimoni natural és contrarevolucionari i funcional a l'imperialisme global (com es diu a La Paz). Els recorreguts ideològics són diferents, però coincideixen en defensar la civilització petroliera i en imposar extractivismes amb tot el poder de l'Estat. Això fa la discussió sud-americana sobre canvi climàtic molt entreviada, especialment per a qui ens observa des d'altres continents.

Aquesta problemàtica és molt evident davant la convocatòria del govern de Bolívia

Els recorreguts ideològics són diferents, però coincideixen en defensar la civilització petroliera i en imposar extractivismes amb tot el poder de l'Estat

1. «Dejemos los combustibles fósiles en el subsuelo para acabar con los crímenes climáticos». 350.org i ATTAC, agost 2015.

El govern de Bolívia aprovà, a començament de 2015, mesures per afavorir l'exploració d'hidrocarburs dins d'àrees protegides

per una segona «cimera dels pobles» sobre el canvi climàtic, a Tiquipaya (Cochabamba). La primera reacció és de simpatia i suport a la possibilitat que els moviments socials puguin discutir sobre canvi climàtic i els drets de la Mare Terra.

Cal que recordem que la primera cimera, també convocada per Evo Morales, tingué lloc a aquella ciutat l'any 2010. Els resultats d'aquella trobada foren agredolços. Malgrat participaren moltes organitzacions ciutadanes, i els debats foren intensos, es generaren moltes tensions pels controls governamentals sobre una agenda que hauria d'haver estat en mans dels mateixos moviments. El cas més conegut fou la prohibició d'instal·lar una mesa per discutir els impactes dins de Bolívia de les activitats que contribueixen al canvi climàtic. Efectivament, aquella famosa «mesa 18» volia plantejar qüestions com les conseqüències de l'expansió petrol·liera o els canvis en l'ús del sòl per l'expansió dels monocultius de soja. El govern de Morales insistí en una actitud dual, d'una banda qüestionant el capitalisme, però a nivell global, i de l'altra, rebutjant debatre els efectes locals de les seves estratègies de desenvolupament.

Ara, cinc anys després, el mateix govern crida a una nova trobada de la societat civil, i poc abans de la cimera de la Convenció en Canvi Climàtic de París. ¿Ha canviar la situació en aquests cinc darrers anys? Fins on arribem a veure aquella dualitat persisteix: es critica durament els països industrialitzats i les arrels del canvi climàtic en el capitalisme, però s'evita analitzar i atendre problemes greus dins de Bolívia.

Però s'han afegit altres components que no passen desapercebuts. El primer és que davant la caiguda dels preus internacionals del petroli, l'administració Morales ha llençat

un programa de suports al sector petrol·lier. Això inclou un megapaquet de 3.556 milions de dòlars en incentius a l'exploració d'hidrocarburs. És un mecanisme impactant no només pel gran volum de diners, sinó perquè aquests fons provindran no només del govern central, sinó també dels governs locals i fins i tot de les universitats.² Dit d'una altra manera, s'espera que grans sectors de la societat paguin el subsidi de l'avançada petrol·liera. Mentrestant es mantenen grans subsidis als combustibles, estimats en 867 milions de dòlars el 2014 (encara que s'anuncien reduccions), que continuen sent molt superiors a d'altres, per exemple a l'alimentació (122 milions de dòlars en 2014).³ Som davant les típiques distorsions de les economies petrol·lieres, repletes de subsidis explícits o ocults des dels governs i la societat.

Les demandes de la societat civil van en sentit contrari a quasi tot el món, ja que consideren aquest tipus de subsidis petrol·liers incompatibles amb una reducció del canvi climàtic. De la mateixa manera que es reclama que el diner públic tingui altres destinacions, com ara la reconversió energètica cap a fonts d'energies renovables i de baix impacte.

Un segon tema, és que el govern de Bolívia aprovà, a començament de 2015, mesures per afavorir l'exploració d'hidrocarburs dins d'àrees protegides. És una decisió amb implicacions greus, davant el risc d'impactes ambientals severos dins d'àrees de gran valor ecològic, i moltes n'alberguen pobles indígenes. Totes són mesures que van en contra

2. «Alcaldías darán dinero para fondo de incentivos al sector petrolero», *La Razón* (La Paz), 22 agost 2015.

3. «En 2015, subsidio a carburantes bajará 54% y sumará US\$ 300 MM». *La Razón* (La Paz), 1 setembre 2015.

d'allò que reclama bona part de la societat civil a molts països.

La tercera problemàtica resideix a les condicions per dur a terme aquestes discussions. Així com en altres països, les ONG per exemple denuncien els plans de Barack Obama d'explotar petroli a l'Àrtic o la mineria del carbó a Europa de l'Est, també alertaran sobre totes aquestes mesures de promoció petrolera que està prenent Evo Morales.

El dubte rau en si aquesta discussió podrà tenir lloc a la Bolívia actual. En aquest país, les ONG que han alertat recentment dels impactes de l'entrada de les petroleres a les àrees protegides o territoris indígenes, han estat durament criticades i fustigades pel govern. Les noves normatives obliguen les ONG a adherir-se als plans governamentals de desenvolupament (com ara l'expansió minera o petrolera). Aprofundint aquesta

Per tant, ens conviden a una «cimera dels pobles», on hi ha grans divergències sobre els temes i a més a més condicionalitats sobre la participació d'organitzacions bolivianes amigues. És com si abans de la cimera climàtica de París, el govern francès comencés a declarar irregulars les ONG ambientalistes franceses. ¿Què faríem si hi ha organitzacions ciutadanes que poden ser silenciades?

Idees com la moratòria petrolera, expressada a la carta internacional citada al començament d'aquest article, ja han estat atacades durament a Bolívia (encara que en el cas d'aquest manifest públic, firmat entre altres per Adolfo Pérez Esquivel, serà molt difícil d'acusar-lo d'imperialista o trotskista verd, com acaba de passar a Bolívia). ¿Què diríem si en una trobada dels pobles se'ns impedeix proposar i debatre sobre moratòries petroleres?

Moltes organitzacions ciutadanes, si militen per detenir el canvi climàtic, podrien caure en la il·legalitat

actitud, el govern declarà «irregulars» 38 ONG, i anuncia que unes altres 290 podran entrar en aquesta condició.⁴ Moltes organitzacions ciutadanes, si militen per detenir el canvi climàtic, alertant per exemple sobre els impactes de petroli a la Naturalesa, podrien caure en la il·legalitat.

Totes aquestes interrogacions i tensions han de ser sospesades. Cal que quedi clar que gran part de les organitzacions i moviments ciutadans preocupats pel canvi climàtic demanen als governs, del nord o del sud, conservadors o progressistes, un canvi radical en el seu afany d'extreure i usar hidrocarburs. És inacceptable que es silenciïn aquestes o altres alternatives, ja que és urgent i necessari buscar opcions postpetroleres. ■

4. «Gobierno declara "irregulares" a 38 ONGs, entre ellas el CEDIB y la Cinemateca», Agencia Noticias Fides (La Paz), 6 setembre 2015.

FEMINISME

«Els nostres cossos, les nostres vides». Una mirada feminista en el debat pel dret a la salut integral

Montse Carrillo

Avui sabem que la salut i la qualitat de vida són un resultat social relacionat directament amb les condicions generals de la vida de les persones i amb la forma de viure. Així, durant les últimes dècades s'han fet esforços notables per comprendre com interactuen els determinants socials i quins resultats comporten en la nostra salut, per exemple, quin efecte té en la nostra salut no poder pagar la hipoteca i estar en amenaça de desallotjament?

La salut de les dones es veu igualment i clarament afectada per aquests factors psicosocials i socioeconòmics, però també per les desigualtats de gènere que presenten totes les societats (no hi ha cap país on les dones no pateixin algun tipus de discriminació, si bé varia la forma de manifestar-se) i que tenen un efecte directe en cadascuna de nosaltres. El mateix Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament reconeixia que el nivell de desigualtat entre homes i dones afecta directament a la salut de les dones, de la mateixa manera que ho fa el nivell de desenvolupament d'un país

Cal corregir, denunciant i intervenint, el biaix de gènere que hi ha a tota la medicina i, en general, canviar el model d'assistència sanitària actual. La salut de les dones ha de ser concebuda tan físicament com men-

tal i en relació al mitjà -urbà o rural-, a la classe social, a l'entorn ambiental, tenint en compte tots els condicionants, visibles i invisibles, que repercuteixen en la dona de manera diferencial, com ara les desigualtats de gènere, i la violència masclista (com a expressió màxima).

Tot això ha fet que el moviment feminista, tant les dones professionals de la salut i d'altres àmbits, com les activistes, vulguin abordar la salut replantejant en què s'ha basat la ciència per conèixer els problemes de salut dels homes i de les dones, en un sistema on les dones s'han fet invisibles; els seus símptomes són confusos o no són ben diagnosticats i s'atribueixen a etiologia psicològica o psicosomàtica, mentre, elles són sobremedicalitzades o ignorades.

El moviment feminista ha tingut un paper clau en la defensa del dret a la salut de les

*Cal corregir,
denunciant i
intervenint, el
biaix de gènere
que hi ha a tota
la medicina*

dones, una de les lluites més visible del moviment és la lluita contra la violència masclista i la defensa del dret al propi cos, això implica no només el dret a l'avortament sinó també la defensa de l'educació i la llibertat sexual; en definitiva, el dret a decidir de les dones, entenent la sexualitat de la dona des dels seus desitjos, més enllà de la reproducció.

En aquest marc de la lluita feminista per la salut sexual i reproductiva, i per una salut integral per les dones, lesbianes i trans, Entrepobles organitzarem el passat mes d'octubre, tot un seguit d'activitats sota el títol «**Els nostres cossos, les nostres vides. Les aportacions feministes a la nostra salut**», a Sevilla, Valladolid i Barcelona, conjuntament amb CAPS «Centre d'Anàlisi i Programes Sanitaris», amb la complicitat de la *Xarxa de Dones per la Salut*, *REDCAPS*, la *Revista MYS* «Mujeres y Salud» (a Barcelona), i *Páginas Violeta* i el *Fòrum Política Feminista* (a Sevilla), que conclougué en unes jornades internacionals de debat, denúncia i intercanvi entre professionals, teòriques i activistes en defensa de la sanitat pública i universal, dones feministes, professionals de la cooperació solidària, interessades en la visió feminista de la salut.

En els debats d'aquests dies es tractaren diversos temes, com ara els **reptes i propostes actuals en salut reproductiva**, entre ells, el dret a l'avortament a casa nostra i a l'Amèrica Llatina, l'Agenda Post2015 i El Cairo, els efectes sobre el nostre cos de la vacuna del Papil·loma (i els interessos comercials que hi ha darrera de la seva implementació), els efectes de les hormones ambientals, la violència obstètrica en el sistema sanitari; la denúncia de com es vol fer negoci de la salut de les dones.

També es va debatre sobre la defensa d'una **salut integral sense exclusions**,

centrant el debat en l'accés dels col·lectius immigrants i la necessitat d'aconseguir el seu reconeixement dins el sistema sanitari; les dones com a subjectes actius i no passius de la seva salut; i el rebuig a la patologització de les dones; els efectes dels condicionants socials en la salut i la necessitat de defugir la medicalització del sofriment social. Les polítiques d'austeritat, la mort del sistema sanitari universal i les contrareformes han empitjorat les condicions de vida i han augmentat les desigualtats de gènere que ja existien.

Les jornades internacionals foren molt enriquidores gràcies a la participació de tot un seguit de col·lectius nacionals i internacionals especialitzats en la salut des d'una visió feminista, com el Col·lectiu de Boston (EUA), el RSMLAC (Colòmbia), CAPS, Xarxa de Dones per la Salut, *El parto es nuestro*, APFCIB, Ecologistes en Acció, Jo sí salut Universal, Xarxa de Migració, Gènere i Desenvolupament, Prostitutes indignades, entre d'altres, amb professionals i activistes com Sandra Castañeda, Rachel Breman, Carme Valls, Dolores Romano, Francisca Fernández, Leonor García de Vinuesa, Esperanza Aguilà, Margarita López Carrillo, Ma José Fernandez, Enriqueta Bernaus, Ma Eugenia Blandon i Miquel Missé.

És essencial promoure l'anàlisi dels diversos factors que afecten la salut de les dones, fomentar les complicitats, els debats i les propostes i accions que ja es duen a terme. La nostra bona salut no comença amb la medicina sinó amb la qualitat de les nostres vides i relacions, el benestar en totes les dimensions de les nostres vides, tal com afirmava, ja en els anys setanta, el Col·lectiu de Boston, en el seu llibre «Els nostres cossos, les nostres vides». ■

La nostra bona salut no comença amb la medicina sinó amb la qualitat de les nostres vides i relacions, el benestar en totes les dimensions de les nostres vides

Pots trobar els audiovisuals, amb les diverses ponències i debats, al blog de la trobada:

elsnostrescossoslesnostresvides.wordpress.com

Entrevista amb Sandra Castañeda

Xarxa de Salut de les Dones Llatinoamericanes i del Carib

Laura Fraile*

Donem suport a organitzacions de base de dones indígenes, afrodescendents, associacions que treballen per la diversitat sexual

Nascuda «per accident» als EUA, Sandra va viure a Nova York fins als 10 anys quan es traslladà amb els seus pares a Colòmbia, on més endavant estudià la carrera de Dret. La seva militància en el feminisme començà aquells anys, ja que a la universitat milità a l'associació Dona i Desenvolupament. Després s'incorporà a l'ONG Viva la Ciudadania, fins que l'any 2000 es va instal·lar a Xile, on entrà a formar part de la Xarxa de Salut de les Dones Llatinoamericanes i del Carib (RSMLAC). Sandra, que actualment viu a Quito, exerceix com a coordinadora general d'aquesta xarxa.

RSMLAC es va crear l'any 1984 i compta amb el suport de 27 països, 580 organitzacions i 200 persones afiliades. «Som una xarxa feminista reconeguda com una de les organitzacions més avantguardistes en el tema dels drets sexuals i reproductius. Des d'aquesta xarxa abanderem la despenalització de l'avortament a la regió d'Amèrica Llatina i el Carib, un tema que hem seguit defensant fins i tot en les situacions més difícils, com davant els governs de dreta o les persecucions polítiques i de l'Església», comenta Sandra Castañeda.

La xarxa, segons ens explica, es dirigeix al suport tècnic: «Som una organització de tercer nivell. Això vol dir que no fem una intervenció directa als països, sinó que donem suport a organitzacions de base de dones indígenes, afrodescendents, associacions que treballen per la diversitat sexual...».

La Xarxa de Salut de les Dones Llatinoamericanes i del Carib compagina la incidència política davant organitzacions internacionals com les Nacions Unides, amb l'intercanvi d'experiències i coneixements entre les seves organitzacions. Una de les seves lluites principals és la despenalització de l'avortament, una pràctica que està completament prohibida, encara a risc de la mort de la mare, a set països d'Amèrica Llatina. «El nostre eix de treball és la salut de les dones. Incidim en la mortalitat materna, els baixos pressu-

postos que els governs d'Amèrica Llatina i del Carib destinen a la salut, ja que cap sobrepasa el 8% del seu PIB, i apostem per l'educació sexual dels joves», comenta aquesta advocada.

Dins l'àrea de formació, aquesta xarxa va crear una iniciativa anomenada Universitat Itinerant, que ofereix una formació política a les organitzacions de dones. «Funciona des de fa uns vint anys. Tenim tres objectius: facilitar una conceptualització en temes de gènere i igualtat, donar eines teòriques i pràctiques per interpretar les polítiques públiques de salut i generar processos de construcció d'agendes d'incidència política», explica Sandra.

Problemes i reptes

Un dels principals problemes d'aquesta xarxa és el seu finançament. «Els nostres recursos provenen de la cooperació internacional, però la gran retallada produïda ens fa treballar amb el 15% del pressupost que es destinava a la xarxa fa deu anys. Atès el nostre posicionament, també hem sofert greus retallades. Durant el govern de Bush, s'aprovà una llei mordassa que vingué acompanyada de la prohibició de finançar a qualsevol organització que defensés l'avortament. D'un dia per l'altre ens van treure una partida de prop de mig milió de dòlars», explica Sandra Castañeda.

Ni tan sols els governs de la «nova esquerra llatinoamericana» han aconseguit millorar la situació. «La presidenta del Brasil, Dilma Rousseff, està establint aliances amb els evangèlics. Rafael Correa ha arribat a fer declaracions referint-se a les feministes com "aquestes grassonetes lletges que treuen cap sobre els drets sexuals i reproductius" i Daniel Ortega, president de Nicaragua, va abusar sexualment de la seva fillastra i penalitza tot tipus d'avortaments», resumeix Sandra.

La Xarxa de Salut de les Dones Llatinoamericanes i del Carib basa el seu treball en l'establiment d'aliances entre el sud i el nord.

* Article publicat a Último Cero

En el cas d'Estat espanyol, aquesta organització s'ha vinculat amb CAPS (Centre d'Anàlisi i Programes Sanitaris), Entrepobles, la Fundació Haurralde del País Basc, l'espai Entre Dones de la Fundació Atenea de Madrid, així com amb la filòsofa Amelia Valcárcel. Aquesta xarxa també ha establert aliances a altres països europeus com Holan-

cial desafiament davant aquesta Agenda 2030 és enfortir la nostra capacitat de treball en xarxa», explica Sandra.

Un altre dels seus objectius és seguir fent incidència política. «Només en un context d'estats laics i de democràcies fortes les dones podem tenir garanties que es compleixin els nostres drets. Això passa per

Laura Fraile, Último Coro

da, amb la xarxa Arrow d'Àsia, així com amb les xarxes YWCA i IPPF d'Àfrica.

Actualment, segons reconeix Sandra Castañeda, un dels principals reptes als quals s'enfronten és el de fer incidència sobre l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, un document adoptat enguany durant la Cimera de les Nacions Unides celebrada del 25 al 27 de setembre a Nova York. «Es tracta d'una agenda global que reemplaça als Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni. En ella hi ha propostes per eliminar la pobresa, frenar el canvi climàtic, afavorir la sobirania alimentària o garantir l'equitat de gènere. El nostre prin-

enfortir la participació, generar ciutadanes més vibrants, repolititzar-nos i potenciar el moviment feminista a Amèrica Llatina, ja que aquest ha estat un blanc permanent dels atacs dels sectors conservadors i de l'Església», comenta aquesta advocada.

Sandra Castañeda, que el 29 de setembre viatjà a Sevilla per participar a la taula de debat 'Els nostres cossos, les nostres vides', fou a Valladolid per impartir la xerrada 'Teixint xarxes per gaudir de la nostra salut: reptes i propostes' i finalitzà la seva gira a Barcelona els dies 2 i 3 d'octubre, a la trobada «Els nostres cossos, les nostres vides. Aportacions feministes a la salut». ■

COOPERACIÓ SOLIDÀRIA: PERÚ

Contribuir a la vigència plena i efectiva dels drets i de les llibertats fonamentals de les dones, dels pobles indígenes i dels defensors/res dels drets humans

Clara Ruiz

País: Perú · Aliança des de l'Estat espanyol: **Entrepobles i Aieti** · Coparticipants al Perú: **Coordinadora Nacional de drets Humans, Demus i Flora Tristán**
Finança: AECID · Durada: 4 anys (des de 2015 fins 2017)

El govern ha optat per incentivar la promoció de la inversió privada, rebaixant encara més els estàndards ambientals i laborals existents al país, així com els drets dels pobles indígenes i de les comunitats camperoles

El context

L'acumulació de riqueses a costa de l'exploració de la naturalesa, de les persones i en especial de les dones, la defensa d'un model de desenvolupament únic basat en el creixement econòmic, genera problemes globals que exigeixen respostes globals, però responsabilitats diferenciades segons els estats, i segons el tipus d'actors.

Perú, que té el rol geopolític de ser exportador de matèries primeres per al benefici de les elits econòmiques mundials, ha sofert una desacceleració del seu creixement econòmic del 7% en anys anteriors, al 2,4%¹, produïda en part per la baixada del preu dels metalls en el mercat mundial. Davant aquesta situació, el govern ha optat per incentivar la promoció de la inversió privada, rebaixant encara més els estàndards ambientals i laborals existents al país, així com els drets dels pobles indígenes i de les comunitats camperoles que veuen afectats els seus territoris amb l'entrada d'aquestes inversions. El passat 5 d'octubre es van tancar les negociacions de l'Acord comercial d'Associació Traspacífic (TPP), que, en paraules del Nobel d'economia «és una idea molt dolenta, ja que l'acord implica un retrocés respecte al TLC que ja s'havia signat amb els EEUU. En el cas concret dels medicaments, Stiglitz afirma que el seu accés serà més difícil i augmentaran els preus».

En aquest context, hi ha poblacions que volen ser consultades sobre el destí dels seus territoris, que s'organitzen en els seus indrets des de diferents espais (rondes camperoles, fronts de defensa, organitzacions indígenes i de dones...), que reclamen informació, poder de decisió, i un Estat

que garanteixi els seus drets i no serveixi als interessos dels grups de poder. És aquí on tenen lloc els anomenats **conflictes socioambientals**.

En el seu informe Anual de l'any 2014, la Defensoria del Poble assenyala que: «la revisió dels tipus de conflicte social que es presenten al país en els darrers anys revela que la majoria giren a l'entorn de l'inici i del desenvolupament de les indústries extractives i la seva relació amb les comunitats, centres poblats, agricultors, principalment». D'acord a una investigació realitzada l'any 2012 pel PNUD, Perú, conjuntament amb Bolívia i Argentina, encapçalaven les xifres de la conflictivitat social a nivell llatinoamericana.

En el seu informe de conflictes socials de setembre de 2015, la Defensoria en computa 214, 150 d'actius i 64 de latents. En referència a l'origen dels conflictes, el 75,3% dels actius (114) ho són de tipus socioambiental, i se n'han registrat 4 de nous durant el mes de setembre, un dels quals a Cajamarca². Dels 143 conflictes socioambientals actius i latents enregistrats aquest mes, el 63,3% corresponen a conflictes relacionats amb l'activitat minera; el segueixen els conflictes per activitats d'hidrocarburs amb un 16,1%. Del total de conflictes, 22 tenen lloc a Apurímac (que és la regió amb un número més gran), 16 a Cusco, 14 a Cajamarca i 12 a Junín.

Titulars de drets

Les dones

I ja que la nostra mirada no pot ser una altra, en aquests contextos trobem dones que

1. Segons projeccions presentades pel FMI en el seu informe Perspectives de l'Economia Mundial.

2. Reporte de Conflictos Sociales n°139. Defensoria del Poble. Adjuntia per la Prevenció de Conflictos Socials i la Governabilitat. Informe complet: <http://www.defensoria.gob.pe/conflictos-sociales/>

Intervenció policial en la marxa contra el projecte Conga a Lima

pateixen de manera específica aquests conflictes, en els diferents moments en que sorgeixen, tant en els de resistència (abans que les empreses comencin les seves activitats), com en els de convivència (quan les activitats extractives ja han començat). En els nostres anys de treball, hem vist com les dones prenen un protagonisme important en les lluites, defensen la naturalesa i enriqueixen les agendes de llurs organitzacions des de la seva experiència i des de la seva mirada. Però també hem conegut casos greus d'afectació a la salut de les dones i dels nens (amb alts índexs de metalls pesants a la sang, malformacions, esterilitat...), com ara el d'Espinar o el de Choropampa; com s'esgoten les fonts d'aigua necessàries per la vida humana; com augmenten els casos de tràfic de persones en les zones amb presència d'empreses extractives... etc. Aquestes són noves maneres de violència cap a les dones, i és un aspecte en el qual volem aprofundir en relació al **dret a una vida lliure de violència**.

Máxima Chaupe Acuña, qui s'ha negat a vendre la seva terra a l'empresa minera Yanacocha per a la construcció de dipòsits, que acabarien amb la llacuna de Perol a Conga, és una d'aquestes dones que per defensar la seva terra i la seva manera de viure, ha sofert tot tipus d'atacs i de fustigacions com a defensora dels seus drets i de la llacuna.

A més, per tal de garantir que les dones puguin participar en igualtat de condicions en els processos de presa de decisions que

afecten llurs vides, cal treballar i reforçar el **dret a la participació de les dones** dins les seves organitzacions, en els processos de consulta a desenvolupar en els seus territoris i en altres espais de presa de decisions (pressupostos participatius...).

Els pobles indígenes o pobles originaris

Els pobles indígenes o originaris veuen minvats especialment els seus drets individuals i col·lectius amb la presència d'empreses extractives.

Segons l'Institut Nacional d'Estadística i Informàtica (INEI) els Pobles Indígenes representen el 20% de la població. Malgrat les xifres de disminució de la pobresa a nivell nacional (INEI 2009), els indicadors per departament demostren que la majoria amb població indígena encara romanen dins del rang de major pobresa. Aquesta situació s'ha vist agreujada en els darrers anys per l'increment de la pressió de les activitats extractives en els territoris indígenes, que arrisquen allò que es considera el fonament de la supervivència cultural, social i econòmica dels pobles indígenes. Una mostra és que ja l'any 2012 el 84% de l'Amazònia peruana era en concessió per al desenvolupament d'activitats petrolieres. Això cal afegir les concessions mineres i les activitats forestals i mineres informals, entre d'altres.

A més, malgrat els pobles indígenes han vist reconegut formalment el seu **dret al**

Als nostres anys de feina, hem vist com les dones cobren un protagonisme important a les lluites, defensen la natura i enriqueixen les agendes de les seves organitzacions des de la seva experiència i la seva mirada

territori i a la consulta, tant pel Conveni 169 com per la Llei de Consulta prèvia i el seu reglament, encara hi ha problemes quant a la seva aplicació pràctica, ja que els processos d'informació, de debat i de consulta prèvia lliure i informada a les comunitats són molt lluny de reunir les garanties mínimes. Sumat a les dificultats per accedir a la

Els/les defensores dels drets humans
Nélida Ayay, protagonista del documental de Guarango «Filla de la llacuna» és una jove valent que estudia dret per poder defensar els drets de les persones i la naturalesa. La seva personal relació espiritual amb la naturalesa, inspirada en la cosmovisió andina, i la seva decisió de ser testimoni i narradora d'una

Atacar i dividir els qui envolten als defensors i les defensores, així com destruir el seu entorn més íntim, és una de les estratègies que utilitzen les empreses

justícia i a la reparació quan la vulneració de drets s'ha causat en la seva persona, en les seves comunitats o territoris.

Durant l'any 2015 s'han emès una sèrie de decrets³ que volen promoure la inversió al país, que flexibilitzen i redueixen els estàndards ambientals i laborals, que redueixen les condicions de venda de les terres per part de les comunitats camperoles..., i que tenen efectes greus sobre els drets dels pobles indígenes (d'un abast més gran que els decrets que provocaren els aixecaments indígenes de Bagua l'any 2009).

3. Decret Suprem 054-2013-PCM; Decret Suprem 060-2013-PCM, amb el qual es redueix el procediment d'aprovació d'EIA de 120 a 83 dies; la Llei 30230 que redueix la capacitat sancionadora de l'organisme d'Avaluació i Fiscalització Ambiental (OEFA), limitant al Ministeri d'Ambient la facultat de crear directament zones reservades. Decret Suprem 001-2015-EM i la Llei 30327, que permet l'expropiació de terres ermes que pertanyen a les comunitats camperoles i natives, entre d'altres.

visió de desenvolupament alternativa, l'han dut a ser l'objectiu de nombroses crítiques tant dins de la seva comunitat com a nivell nacional. Atacar i dividir els qui envolten als defensors/ores, així com destruir el seu entorn més íntim, és una de les estratègies que utilitzen les empreses.

Les companyes i els companys de Celen-drín i d'Espinari, que exercint el seu **dret a la protesta** es mobilitzaren per expressar el seu rebuig a l'entrada d'empreses extractives als seus territoris, són criminalitzats, processats en llargs i costosos processos judicials que els obliguen a desplaçar-se lluny de les seves localitats, i s'enfronten a acusacions amb penes de fins a 33 anys de presó.

Cada cop més persones compromeses amb la defensa dels drets humans són perseguides, difamades als mitjans de comunicació o acusades falsament i injusta per tal d'acovardir-les i apaivagar les seves veus dissidents, practicades en l'exercici del **dret a la llibertat d'expressió**.

Vigília de solidaritat amb Mxima Acuna a Lima

Per acabar, aquest fustigament i desprestigi es trasllada també cap a les ONG i organitzacions que acompanyem en els processos d'empoderament de les comunitats i els pobles indígenes a zones amb presència de conflictes socioambientals. Alguns mitjans de comunicació es fan portaveus dels discursos de les grans empreses extractives qualificant-les de «terroristes-antimineres», ens diuen que ens enriqueix amb el conflicte i que atiem les masses amb fons internacionals.

Les estratègies de treball

Aquesta situació en què es troben els colctius descrits, respecte als drets vulnerats en situacions de conflictes socioambientals, exigeix esforços d'articulació entre diferents organitzacions i moviments, i entre les seves agendes.

Aquest és el repte que intenten respondre la **Coordinadora Nacional de Drets Humans** plegats amb les organitzacions feministes **Demus** i **Flora Tristán**, mitjançant el conveni en què cooperem **AIETI** i **Entrepobles**. El conveni, basat en un enfocament de drets humans, gènere i interculturalitat es proposa diferents estratègies.

1. Enriquir, proposar i promoure polítiques públiques, protocols i lleis que incorporin i afavoreixin l'exercici efectiu dels drets de les dones, dels pobles indígenes i dels defensors/ores de DDHH, amb un rol important de vigilància a l'Estat en el compliment de les seves obligacions. A ms de les propostes tècniques, treballem amb funcionaris i funcionàries a nivell

regional, i realitzem informes ombra per als organismes internacionals que vetllen pels drets humans i pels drets de les dones.

2. Continuar amb el treball d'empoderament i enfortiment de capacitats de líders d'organitzacions de dones i mixtes per la defensa dels seus drets en contextos de conflictes socioambientals, fent èmfasi en el rol i en les dificultats específiques que pateixen les dones a l'hora d'exercir el dret a la participació i a la no violència. Farem un esforç especial per promoure espais per a l'articulació d'agendes entre els moviments socials. A més, acompanyem de manera integral (amb defensa legal, acompanyament psicològic i social...), els casos de criminalització i defensors/ores amenaçats que ho requereixen.
3. Enfortir les nostres aliances amb organitzacions Nord-Nord, Sud-Sud, Sud-Nord, créixer en capacitats, coneixements i fortaleses per enfrontar els desafiaments que ens arriben com a organitzacions de la societat civil feministes i defensores dels drets humans, a l'agenda post-2015 i en els contextos nacionals i globals.
4. En un context on els mitjans de comunicació són plens dels interessos d'uns pocs, pretenem anar contagiant a l'opinió pública i a un públic més ampli d'altres narratives, altres maneres d'entendre el desenvolupament en les quals la vida sigui al centre, on la naturalesa i les dones aconsegueixen un protagonisme especial, i on totes i tots participem i ens escoltem per igual. ■

*Cada cop
més persones
compromeses
amb la defensa
dels drets
humans són
perseguides,
difamades als
mitjans de
comunicació*

COOPERACIÓ SOLIDÀRIA: CUBA

Projecte Nuestra América i l'Escola de Formació Política

Projecte Nuestra América – Cuba

En el marc de la nostra cooperació solidària en el context actual de Cuba, Entrepobles duu més de dos anys estrenyent lligams d'amistat i de col·laboració amb el Projecte *Nuestra América*, un col·lectiu juvenil que sorgeix inicialment entre estudiants de la Universitat de l'Havana procedents de diferents països, que posteriorment s'ha ampliat amb la participació de joves cubans i cubanes.

Apliquem el principi de pedagogitzar la política i polititzar la pedagogia, des de la concepció i la pràctica de l'educació popular i altres concepcions afins

«L'actuació del Projecte Nuestra América rebutja el positivisme que divorcia allò polític d'allò lúdic, alegre, cultural, reflexiu, místic, estètic i d'allò pedagògic. Apliquem el principi de pedagogitzar la política i polititzar la pedagogia, des de la concepció i la pràctica de l'educació popular i altres concepcions afins.»

«En el nostre funcionament com a col·lectiu ens guiem pels principis organitzatius següents: decisions col·lectives, responsabilitat compartida i divisió de tasques, coordinació rotativa i controlada, avaluació grupal permanent. La possibilitat de que l'espai sigui efectivament de tots, és que el camí es faci amb les aportacions de tothom.»

Nuestra América defineix d'aquesta manera les seves línies de treball: **Formació política**; recuperació de la memòria històrica, anàlisi de conjuntura, escoles de formació. **Solidaritat internacionalista**, accions de solidaritat amb totes les causes nobles i contra tota injustícia comesa contra qualsevol persona a qualsevol part del món. **Treball de base**, promoció de valors i de pràctiques solidàries als barris.

«Hugo R. Chávez», l'escola, ha estat un procés evolutiu que assoleix la maduresa pel desafiament al seny de reunir experiències diverses i col·lectius nacionals, regionals i d'altres latituds compreses en la mateixa lluita d'emancipació econòmica, social, política, mediàtica, sexual, antiracista, antipatriarcal, cultural, ecològica i dels pobles.

Del 3 al 7 d'agost de 2015 va tenir lloc el primer curs d'estiu de l'Escola de Formació Política, amb l'assistència de 44 participants d'unes 13 organitzacions culturals i polítiques¹ vinculades al treball en comunitats o altres escenaris de transformació social.

El col·lectiu Nuestra América decidí apropiarse de l'escola, que té el seu origen en una del MST a la Universitat de l'Havana, com una escola de totes les experiències

1. Projecte Nuestra América, Malatesta, Red Ambiental de Pinar del Río, Pinos Nuevos, Red Ecumènica «Fe por Cuba», Red d'Afrodscendents Llatinoamericana i Caribenya, Escaramujo, Red de Masculinitats, Projecte «Pa' labrar», Articulació de Joves d'Esquerra, Pallasses terapèutiques (organitzacions cubanes), Joventut Comunista Alemanya, MST (foranes).

presentades, en aquesta direcció es decidí conformar una instància de coordinació durant l'any per preparar i organitzar la pròxima edició, i per coordinar l'articulació i l'acompanyament de les accions de les diferents experiències representades, així la definició d'iniciatives comunes. Som molt feliços amb aquest resultat, que fins i tot supera les nostres expectatives inicials.

El disseny del curs centrà els seus objectius a contribuir a la formació política d'activistes de diferents experiències de transformació que tenen lloc a Cuba i a altres països de la Nostra Amèrica i del món. D'aquesta manera podria esdevenir també en un espai d'articulació i construcció d'unitat per conformar un camp d'esquerra juvenil socialista crítica. Per això es van seguir els objectius específics següents:

1. Enfortir el posicionament ideològic de les experiències representades mitjançant l'anàlisi dels mecanismes i de les formes de dominació existents a les nostres societats.
2. Posar en comú les nostres lectures del context sociopolític llatinoamericà.

3. Aprofundir en paradigmes i maneres d'organització popular que contribueixen a enfortir les nostres accions.

En aquest esquema els temes escollits prèviament tractaren del «Sistema de Dominació Múltiple» com a punt de partida per tal d'entendre el funcionament del capital i la consegüent resposta mitjançant el «Sistema d'Emancipació Múltiple» des del qual cal que actuem. També realitzarem la nostra anàlisi del context polític llatinoamericà (particularitzant al mateix temps a Cuba) amb l'ajut de dos grups de muralistes que tractaren la seva visió des d'ambdós escenaris. Finalment, es debateren diferents maneres organitzatives de desenvolupar la política (Partits, Moviments) per comprendre les seves aportacions respectives i les limitacions de les seves accions.

Enviem una abraçada agraïda als nostres germans i germanes d'Entrepobles. La seva lluita solidària és una contribució substancial al nostre creixement com a militants, i a la constitució d'un nou camp d'esquerra socialista a Cuba, que cal desenvolupar cada cop més davant els desafiaments futurs. ■

*Podria esdevenir
també en
un espai
d'articulació
i construcció
d'unitat per
conformar un
camp d'esquerra
juvenil socialista
crítica*

Reflexions d'un jove cubà a terres zapatistes

Luis Emilio Aybar Toledo – Projecte Nuestra América, Cuba

El moviment zapatista ha estat una de les principals inspiracions del Projecte Nuestra América. Una de les principals idees que hem defensat és que els moviments socials llatinoamericans de les tres darreres dècades tenen moltes coses que aportar a la Revolució Cubana, i ella necessita actualitzar-se amb discussions múltiples, com aquelles que tenen a veure amb la relació entre democràcia interna i unitat, el debat a l'entorn del caràcter de l'Estat, i la promoció d'una cultura de producció autogestionada i ecològica. És llavors quan diem que som en un moment on necessitem aprendre, i no només que aprenguin de nosaltres, i que la creativitat antisistèmica de moviments com el zapatisme ens han de servir de far per reprendre i radicalitzar el projecte socialista cubà.

Amb aquests antecedents, és possible entendre el valor que tingué per a nosaltres la solidaritat d'Entrepobles per poder visitar les terres zapatistes, de beure directament de

la font aquesta saba, d'«*estar en la caliente*»¹ com diem per aquí, i principalment «discutir» el zapatisme en les seves aportacions i contradiccions, que és la millor manera d'aprendre.

Així, en representació del Projecte Nuestra América, vaig participar del 3 al 9 de maig de 2015 al Seminari «El Pensament Crític davant l'Hidra Capitalista». Però deixeu-me confessar una cosa: d'allò que menys em recordo és de les ponències que es presentaren. Els aprenentatges principals foren les paraules del Moisés i del Marcos durant tota la setmana, i en la conversa quotidiana amb persones que han pogut conèixer a comunitats rebels. Hi ha una altre aspecte que no sé si anomenar aprenentatge, vivència, o experiència, que té a veure amb el poder entrar a l'atmosfera del zapatisme, veure el seu rostres tapats, el seu aspecte digne, la seva manera de par-

1. Expressió cubana que significa viure en directe una experiència.

lar, la seva senzillesa, la seva laboriositat i organització.

En aquest sentit destaca la conversa amb l'Ernesto, company zapatista que en saber que hi havia un cubà em feu cridar per indagar sobre la situació del país. Crec que vaig sortir guanyant de l'intercanvi: ell em va fer 5 preguntes, jo una trentena! Em sorprengué

les seves comunitats, assolir el poder rebutjar una determinada amenaça, sinó mantenir-se vivint i organitzant-se de la manera que han triat, una manera que prefigurari la societat del futur. Aquesta comprensió de les coses ha de ser una lliçó per la Revolució Cubana, que a partir d'un determinat moment postergà la creativitat en interès de la resistència.

La conversa amb l'Ernest continuà. Ara la meua sorpresa s'adreçava a la capacitat de fer avançar la democràcia amb tots els seus obstacles. «¿Com aconseguí arribar als acords entre tanta gent?», li vaig preguntar, neguitejat per les dificultats que de vegades tenim al nostre col·lectiu per aconseguir l'acord sense cansar-nos, o sense que els dos o tres més ràpids acabin definint-lo. «Doncs, amb calma», em va dir, «si ens calen 5 hores de discussió, estem 5 hores discutint. De vegades cal tornar un altre dia perquè no es pogué concloure. No es tracta de vèncer l'altre, sinó d'escoltar-nos, de fer avançar la paraula, i buscar l'acord. Fins i tot els nens poden parlar a les nostres assemblees».

Aquestes paraules simples se'm quedaren ressonant diversos dies. Són idees que un manega, però n'abandona la pràctica. Cara a cara amb l'Ernest, vaig aprendre que no pot ser una idea, sinó una actitud.

En tornar vaig compartir totes aquestes reflexions amb els meus companys. Decidirem que l'experiència no podia quedar-se en això, sinó que calia aprofitar l'oportunitat per organitzar un esdeveniment a l'Havana que ajudés a difondre les aportacions del zapatisme aquí. L'anomenarem «Aquí mana el poble i el govern obeeix. Un acostament al moviment zapatista des de Cuba». Emprar la consigna zapatista al títol fou intencionat. Ens semblà que el poder popular havia de ser la pedra angular de l'aproximació cubana al zapatisme. En aquesta activitat participà Luis Miranda, company d'Entrepobles (Nicaragua) amb qui vaig compartir l'estada i l'experiència del Seminari organitzat per l'EZLN aquells dies intensos del mes de maig al *caracol*² d'Oventik i a San Cristóbal de las Casas, i a qui ja considerem com a part del nostre projecte.

Ens urgeix trobar la manera perquè altres col·lectius puguin visitar Chiapas i assistir a la crida del «caracol» per caminar el món. ■

2. Caracol, regió organitzativa de les comunitats autònomes zapatistes.

la seva serenitat, la seva absoluta convicció de que és possible resistir, encara que això signifiqui viure sense corrent elèctric, amb el sòl de terra, i sense subministrament d'aigua. «Sempre hem viscut així», em va dir, i no acceptarem millores que impliquen perdre la dignitat, abandonar la lluita. Jo li explicava el desgast acumulat per la població cubana pels anys d'escassetat, que les reformes del govern signifiquen una mica penjar els guants, encara que de tota manera a qualsevol escenari caldrà algun grau d'iniciativa privada i d'inversió estrangera en les condicions actuals. I ell em preguntà: «però vostès, no tenen terra?». Sí, li responc. «I aleshores?».

En el nostre diàleg, interactuaven universos culturals i sistemes de necessitats diferents. Però el principi de posar la dignitat i els valors sempre al davant permetia crear un pont on podíem aprendre l'un de l'altre. Mai ningú m'havia posat el llistó tan alt. La seva afirmació natural testimoniava la possibilitat de resistir més encara del que jo m'hagués plantejat. Certament no es tracta de renunciar a unes condicions determinades de vida com a valor inamovible, sinó de difondre l'actitud política de «no deixar-se», com se sol dir, de ser capaç de modelar les necessitats materials i continuar el camí triat.

M'agradà descobrir la idea zapatista de la resistència: per a ells resistir és crear. Resistir no és només impedir que el govern mani a

*El principi
de posar la
dignitat i els
valors sempre al
davant permetia
crear un pont on
podíem aprendre
l'un de l'altre*

«Canviar la societat transformant l'espai»

Entrepobles Alacant

Des d'Entrepobles volem presentar el llibre confeccionat pel nostre company de l'Organització Territorial d'Alacant, Samuel Ortiz, derivat de la seva recent tesi doctoral defensada al Departament de Geografia Humana de la Universitat de l'Alacant.

Aquesta edició promoguda principalment per Entrepobles i el Grup d'Investigació en Cooperativisme, Desenvolupament Rural i Empreniments Solidaris a Amèrica Llatina i la Unió Europea (Coodresuel), s'ha degut a l'interès per part de totes les persones que troben al cooperativisme compromès, a la solidaritat i a la sobirania alimentària maneres de caminar cap una transformació social i espacial real.

Aquest material és el resultat de diversos anys d'estudi i d'acompanyament de lluites camperoles i entitats cooperatives de països com Cuba, Brasil, França i el mateix Estat espanyol, amb l'objectiu d'analitzar un dels desafiaments, potser, més importants de la història de la humanitat: l'organització social i tècnica del treball; i en particular del treball al camp.

El pròleg el presenta una companya del Moviment dels treballadors rurals Sense Terra (MST-Brasil), la Janaina Strozake, i al llarg del text es desgrana, entre d'altres, la dinàmica espacial del sistema capitalista, la importància de les relacions de poder i d'identitat dels pobles per reconquerir un nou espai social, així l'articulació dels moviments socials del camp per tractar de superar i transformar la lògica del capital mitjançant un treball cooperatiu i la solidaritat internacionalista. A més a més, s'analitzen les propostes dels moviments socials per construir una sobirania alimentària dels pobles. Aquest projecte incorpora els valors de l'agroecologia i dels feminismes per a la cura del nostre primer territori (territori-cos) i el segon territori (territori-terra), l'autogestió, la rellevància socioespacial d'una producció i d'un consum local, així la transcendència a mig i llarg termini de les escoles impulsades pels moviments camperols, la formació tècnica d'una base social organitzada i polititzada, la promoció d'una banca cooperativa, acompanyades totes elles, en definitiva, de la intercooperació com a pràctica d'una

organització del treball cooperativa i horitzontal.

A la base teòrica es troben autors de rellevància científica con el geògraf brasiler Milton Santos; David Harvey, geògraf britànic; l'economista i filòsofa polonesa Rosa Luxemburg; el sociòleg francès Henri Lefebvre o el mateix geògraf i filòsof rus Piotr Kropotkin, entre altres, els lectors poden accedir a una àmplia bibliografia de tots ells.

Resum

L'espai geogràfic, produït històricament i socialment arran de l'acció i l'organització del procés de treball, es produeix en essència condicionat pel mode de producció capitalista, la seva lògica d'acumulació i la seva vocació geogràficament expansiva. La racionalitat espacial del capital s'imposa per mitjà de la materialització de territoris per l'acumulació i de territoris empobrits, una integració dialèctica del mateix procés de producció espacial.

De manera contestatària, els moviments socials camp-ciutat projecten la construcció d'una alternativa social i espacial basada en els criteris d'una sobirania alimentària dels pobles. És a dir, la restauració de noves relacions de poder, polític i territorial, així l'atenció a les reivindicacions d'identitat social, camperola, que impliquen, entre d'altres accions, un canvi profund en les pautes de treball: primer, i fonamentalment, a l'esfera de la producció, i segon, a l'esfera de la distribució i el consum.

La imbricació de les diverses pràctiques d'ajuda mútua i de treball cooperatiu en el conjunt de la cadena agroalimentària es presenta com un factor geogràfic de primera magnitud per la transformació de l'espai i de la societat. ■

*Els moviments
 socials
 camp-ciutat
 projecten la
 construcció
 d'una
 alternativa
 social i espacial*

On trobar-nos:

DOMICILI SOCIAL: Av. Meridiana 32, ent. 2a (esc. B) · 08018 Barcelona
T. 93 268 33 66 · F. 93 268 49 13 · www.entrepobles.org · info@entrepobles.org

ANDALUSIA

- ep.andalucia@entrepobles.org
- <http://entrepoblesandalucia.wordpress.com>
- Colectivo Diamantino García
C. Pozo 12 · 41657 Los Corrales

ASTÚRIES

- ep.asturies@entrepobles.org

CASTELLA-LA MANXA

- ep.castillalamancha@entrepobles.org

CASTELLA I LLEÓ

- ep.zamora@entrepobles.org
- ep.burgos@entrepobles.org
- ep.valladolid@entrepobles.org
- <http://entrepoblesburgos.wordpress.com>
- <http://entrepobleszamora.wordpress.com>
- <http://entrepoblesvalladolid.wordpress.com>

CATALUNYA

- penedes@entrepobles.org
<http://entrepoblespenedes.wordpress.com>
- <http://entrepoblesbarcelona.wordpress.com>
- C. August 21, entl. 1a · 43003 Tarragona
- C. Raiers 13 · 25500 La Pobla de Segur (Lleida)
- Av. Meridiana 32, ent. 2ª (esc. B)
08018 Barcelona

COMUNITAT DE MADRID

- ep.madrid@entrepobles.org

EUSKAL HERRIA

- herriarte@gmail.com

ILLES BALEARS

- C. Carme, 6 · 07701 Maó (Menorca)
- entrepoblesmallorca@yahoo.es

LA RIOJA

- Apdo. 1.327 · 26080 Logroño

PAÍS VALENCIÀ

- alacant@entrepobles.org
- <http://entrepoblesalacant.wordpress.com>
- <http://entrepoblesvalencia.wordpress.com>
- entrepobles.valencia@gmail.com
- C. Sant Isidre 9 · 03803 Alcoi
- C. Venezuela 1 · 03610 Petrer
- Paratge Sant Josep. C. Pipa 7
12600 Vall d'Uixó (Castelló)

REGIÓ DE MURCIA

- marcuba3@gmail.com

SEGUEIX-NOS A FACEBOOK I TWITTER:

www.facebook.com/Entrepbs
www.facebook.com/entrepobles.valladolid
www.facebook.com/EntrepoblesPaisValencia
www.facebook.com/pages/EntrePobles-Camp-de-Tarragona/671304729635435
www.facebook.com/pages/EntrePobles-Mallorca/684751931634597
www.facebook.com/EntrepoblesMadrid
[@entrepobles](https://www.facebook.com/entrepobles)
[@EntrePobles_Tgn](https://www.facebook.com/EntrePobles_Tgn)
[@EntrepoblesV](https://www.facebook.com/EntrepoblesV)

Aportacions econòmiques

Banc Popular (0075) Oficina (0128) Núm. c.c. (83-0600501829) • Via Laietana 33 · 08003 Barcelona

Entrepobles - BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sol·licitud d'ingrés com a soci/sòcia

Nom i cognoms

NIF*

Data de naixement

Adreça

C.P. Població

Telèfon Professió

Correu electrònic

Quota anual 73 € ó €

Si tens dificultats econòmiques posa't en contacte per flexibilitzar la teva aportació.

Entrepobles recomana fixar-la en el 0,7% del salari.

Ordre de pagament per a l'entitat bancària

Banc / Caixa

NÚMERO DE COMPTE - IBAN									
IBAN	ENTITAT	SUCURSAL	D.C.	NÚM DE COMPTE					

Sol·licito que fins nou avís, carreguin al meu compte o llibreta els rebuts que periòdicament els presentarà a nom meu **Entrepobles**

Nom i cognoms

Adreça

C.P. Població

Firma

*NIF imprescindible per a desgravament en l'IRPF.

Avis legal: De conformitat amb el que estableix la llei orgànica 15/1999, de 13 de Desembre, de protecció de dades de caràcter personal, i la Llei 34/2002, d'11 de juliol, de serveis de la societat de la informació i de comerç electrònic, l'Associació Entrepobles/Entrepobles/Entrepobos/Herriarte garanteix la confidencialitat i seguretat en el tractament de les dades de caràcter personal, necessaris per poder formalitzar la inscripció com a soci/a. Es pot exercir el dret d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició mitjançant un correu electrònic a la bústia info@entrepobles.org o per mitjà d'un escrit a: Associació Entrepobles - Av. Meridiana 32, ent. 2ª (esc. B), 08018 Barcelona.